

bis indifferentia potentiae videtur esse sufficiens ad capacitatem habitus, ut ad alteram partem magis propensa sit: illa autem indifferentia etiam in intellectu Angeli, quoad hanc partem reperitur. Item necessitas discursus videtur etiam sufficere: in his vero rebus probabile est Angelum discurrere, ut supra diximus. Confirmari denique hoc potest, quia daemones habent fidem naturalem mysteriorum fidei, quae non potest esse infusa, tum quia est imperfecta, tum quia non est infusa, tanquam naturale donum, cum versetur circa supernaturalia, saltem materialiter, et supponat revelationem supernaturalem alias factam, ergo est acquisita. Item eodem modo Augustinus, lib. de Divinat. daemon., ponit in Angelis malis experientiam longa consuetudine acquisitam.

13. *Objectio prima ex D. Thomae doctrina. — Secunda objectio. — Confirmatur.* — Sed obijci potest, primo quia D. Thomas, dicta q. 58, art. 1, absolute negat, posse intellectum Angeli esse in potentia ad actum primum: si autem posset aliquos habitus acquirere, prius esset in potentia ad tales habitus, qui sunt quidam actus primi. Secundo, quia illa omnia salvari possunt per solas species; nam imprimis, quando Angelus habet praesentem conjecturas omnes, quae illum movent ad assensum, et illas actu considerat, non indiget habitu; ergo nunquam illo indiget. Probatur consequentia, quia Angelus est adeo perspicax, et liber omni impedimento, ut summa facilitate omnia consideret, quae rem faciunt probabilem, seu credibilem, et eadem facilitate possit illi assentiri, si velit. Unde omnium motivorum, quae prius cognovit, postea per species, quas in se habet, facillime recordatur. Ergo ex vi specierum eadem facilitate assentietur. Ergo non magis postea indiget habitu, quam in principio, ergo non acquiritur. Et haec ratio maxime urget, quando illae conjecturae evidenter cogunt intellectum, saltem per media extrinseca, et per evidentiam in testificante, ut est in fide daemonum. Nam tunc efficaciter determinant, et necessitant intellectum, ergo nullam facilitatem addere potest habitus. Denique quando conjecturae non ita cogunt intellectum, determinatio ad assensum esse debet ex motione voluntatis, quia posita, naturali virtute facillime obedit intellectus, ergo in illo non est necessarius habitus.

14. *Respondetur ad primam objectionem.* — Ad D. Thomam respondeo loqui de actu primo, qui se tenet ex parte objecti, id est, de speciebus intelligibilibus, nam de aliis propriis ha-

bitibus Angelorum nihil fere nobis tradidit. Addo etiam loqui de actu primo, et secundo pertinentibus per se ad perfectionem intellectus angelici naturalem: haec autem cognitio conceptualis, de rebus contingentibus, vel naturaliter Angelis occultis, non pertinet per se ad perfectionem Angeli. Idem est de cognitione imperfecta per media extrinseca, quae testimonium divinum involvunt, nam illa non solum non spectat per se ad naturalem perfectionem Angeli, sed etiam praeternaturalis illi est. Et ideo totum hoc cognitionis genus non est ei debitum, etiam quoad actum primum, ac proinde nihil obstat, quominus Angelus sit in potentia ad talem actum primum. Quod non solum de habitibus propriis verum est, sed etiam de aliquibus speciebus intelligibilibus, ut in superioribus tractatum est, et statim iterum dicetur.

15. *Ad secundam objectionem conceditur ad aliquos actus sufficere Angelis species absque habitibus.* — Secunda ergo ratio maxime movet P. Vasquez, qui de his habitibus specialius, quam alii locutus est. Sed possumus ad hominem instare, quia ipse putat, nullam speciem Angelum acquirere, vel propter memoriam, vel propter experientiam praeteritorum effectuum: si ergo nec species, nec alios habitus daemon acquirat, quomodo nunc facilius potest judicare de his rebus, quas prius cognovit, et credit, quam antea potuisset. Quod enim daemon nunc facilius cognoscat Christum Deum, quam in principio Christo vivente cognosceret, quis dubitet? Cum constet in principio dubitasse, et postea tandem convictum credidisse, et nunc vel invitum credere. Haec ergo mutatio facta in Angelo, aliquid denuo in illo acquisitum requirit. Et fatemur quidem ad aliquos effectus sufficere species ex praecedentibus cognitionibus relictas: ut ad memoriam praeteritorum, quae in seipsis evidenter cognita fuerunt, quia ex vi specierum statim representatur cum claritate, et evidentia experimentaliter, sicut antea cognita sunt, ideoque ad hoc genus experientiae, quatenus in sola memoria plurium actuum praeteritorum consistit, species acquisitae sufficiunt, quas Angelis circa singularia, ut a se prius cognita, negare non possumus, ut supra diximus.

16. *Ad aliquos vero requiri omnino habitus convincitur.* — Ad confirmationem in fine n. 13. — Quando vero ultra singulares effectus evidenter in seipsis notos, ex illis deventum est ad iudicium probabile, et opinativum alicujus conclusionis indicatae in illis effectibus, ut pos-

CAPUT XXXIX.

UTRUM IN ANGELORUM MENTIBUS VERITAS, ET FALSITAS NATURALITER INVENIRI POSSIT.

1. *Prima dubitatio. — Secunda.* — Veritas vel falsitas cognitioni per modum cujusdam proprietatis, sive passionis ejus, specialiter tribuitur, potestque suo modo, et actibus, et habitibus convenire: ideoque ad hujus libri summationem, aliquid de hac proprietate, prout in Angelis invenitur, dicendum superest, cum D. Thoma, quaest. 58, art. 5, ubi interpretes. Et prius videndum est absolute de toto disjuncto, an quoad aliquam partem ejus in Angelis locum habeat. Et est ratio dubitandi, quia cognitio angelica, nec veritatis, nec falsitatis capax esse videtur. Dicit enim Aristoteles veritatem, et falsitatem in compositione, et divisione mentis inveniri, non in simplici conceptione, 3, de Anima, cap. 6 et 1, de Interpretat., c. 4 et 3, sed in Angelis non est compositio, et divisio, ut supra dictum est, ergo nec propria veritas, aut falsitas in eis invenitur. Secundo videndum est, esto sit in Angelis capacitas veritatis, vel falsitatis, an sint indifferentes ad utramque, vel tantum alterius partis sint capaces utique veritatis. Et ratio dubitandi esse potest, quia Angeli in naturalibus sunt veluti clarissima lumina, quae nullas patiuntur tenebras. Nam omnia comprehendunt, vel saltem evidenter ergo cognoscunt. Quod si quae non cognoscunt evidenter, ut, verbi gratia, futura contingentia, aut internas cogitationes, vel de illis tantum habent ignorantiam negationis, aut privationis, non vero ignorantiam pravae dispositionis per errorem, vel falsitatem, vel si per aliqua signa, vel effectus illa conjectantur, evidenter sciunt per illa signa ostendi quid sit verisimilius in effectu occulto, et hoc tantum judicant, et in eo falli non possunt, ergo si mens angelica capax est veritatis ad illam determinata est, et non erit capax falsitatis. Utraque vero pars facilis est, et breviter expediri potest.

2. *Prima conclusio. — Intellectus Angeli ex natura sua est capax veritatis.* — Dicendum ergo imprimis est, intellectum Angeli esse capax veritatis ex natura sua. Assertio est certissima, et extra controversiam. Tum quia veritas est magna perfectio intellectus, et non includit imperfectionem Angelo repugnantem, ut facile patebit, respondendo ad rationem dubitandi. Tum etiam, quia intellectus divinus

tea Angelus ad hoc iudicium sit magis propensus, non sufficiunt species, sed necessarius est habitus. Tum quia etiam in principio licet Angelus magna perspicacitate, et facilitate videret, talem conclusionem per talia signa verisimiliter indicari, nihilominus adhuc manebat, quasi anceps, et indeterminatus, an ita esset, necne, et in hac indeterminatione ex natura rei necessario inest aliqua difficultas, quae sine dubio minuitur ex consuetudine assentiendi alteri parti, quod etiam in Angelo locum habet: haec autem diminutio difficultatis ab habitu provenit, nec potest aliunde provenire. Tum etiam, quia sicut Angelus potest facile recordari postea omnium signorum, vel conjecturarum, quae ipsum ad talem assensum induxerunt, ita etiam potest facile non statim applicare mentem ad haec omnia consideranda, et nihilominus proposita illa probabili propositione, ex usu poterit majori facilitate, et propensione ad illius assensum determinari. Unde in fide evidenti daemonum, licet cesset prior ratio, quia intellectus per evidentiam sufficienter determinatur, tamen non cessat secunda, quia sufficit inevidentia rei in seipsa, ut facilitas assentiendi possit ex habitu provenire. Quando enim propositio est evidens per rationem intrinsecam, Angelus videndo rem illam per propriam speciem, videt evidentiam veritatis ex vi solius luminis naturalis, et ideo non indiget habitu: quando autem propositio non est evidens Angelo per medium intrinsecum, nec per seipsam, quia est superioris ordinis, tunc facile potest considerare illam, et non intrinseca media, quae ad assensum ejus inducunt, quae varia esse solent, et per plures species possunt Angelo representari. Tunc ergo poterit Angelus esse promptus, et facilis ad assentiendum ex habitu, quamvis non videat, nec actu consideret omnia signa, quae intellectum in principio coegerunt. Sic enim daemones, audito Christi nomine, eum, ut Deum recognoscunt, et contremiscunt, etiamsi non actu considerent omnia signa divinitatis ejus, quae ad cogendum intellectum sufficiunt, ergo illa determinatio ex habitu provenit. Unde ad ultimam confirmationem dicimus, quando cognitio haec est evidens, saltem in testificante, determinationem non pendere a voluntate, et sic nec esse necessarium habitum in illa, in aliis vero, quae tantum probabilia sunt, fortasse voluntas etiam suum acquirat habitum, et nihilominus semper erit locus habitui intellectus, ut ipsum per se inclinet, et promptiorem ad parendum voluntati reddat.

est summe verus in cognoscendo, et iudicando, etiamsi simplicissimus sit, ergo perfectionem hanc ab illo Angeli participant, multo magis, quam homo. Tum præterea, quia veritas est de ratione scientiæ, Angeli autem habent perfectissimam scientiam, et sapientiam naturalem. Tum denique quia quidquid nos componendo, et dividendo iudicamus, ipsi eminentiori modo iudicant, sive simplici intuitu, sive interdum componendo, aut dividendo juxta varias opiniones, ergo quomodocumque proferant iudicium, veritatem enuntiant, seu verum iudicium proferunt, ac proinde in tali iudicio est veritas.

3. *Solvitur prima dubitatio in numero præcedenti.* — In qua simplici apprehensione datur proprie veritas. — Et hinc facile solvitur prior ratio dubitandi, quæ postulabat, an veritas sit tantum in cognitione complexa, vel etiam in simplici intelligentia: quam late tractavi in Metaphysica, disp. 8, sect. 3. Et ideo illa ommissa, breviter assero: Quando simplex intelligentia talis est, ut per simplicem actum clare, et distincte cognoscatur, hanc rem esse talem, vel talem, non minus, quam si per plures conceptus, unum cum alio componendo, fieret; in tali actu simplici esse propriam veritatem, imo altiori, et perfectiori modo, quam sit in cognitione nostra complexa, quia eandem conformitatem habet ad objectum melius, et clarius cognitum, in qua conformitate veritas illa consistit. Et hoc responsum intendit Cajetanus, dict. q. 58, art. 5, et sequuntur alii. Neque obstat Aristoteles, tum quia de intellectu humano locutus est, tum quia in intellectu etiam hominis non excluditur omnis veritas a simplici intelligentia. An vero in aliquo simplici actu intellectus humani possit inveniri tam propria veritas, sicut in compositione, tractabitur in ultima hujus operis parte, ad quam pertinet.

4. *Secunda conclusio pro secunda dubitatione.* — *Angelus non beatus est capax falsitatis in probabilibus.* — *Angeli beati falsitatis sunt incapaces, ratione status.* — *Dubium occurrens remittitur.* — Deinde dicimus intellectum Angeli esse capacem falsitatis in his, quæ non evidenter cognoscit, et per conjecturas, vel fidem fundatam in auctoritate creata, assequi, et iudicare potest. Probat, supponendo Angelum posse habere similia iudicia, quod supra ex parte probatum est. Loquimur enim de Angelis pura eorum natura spectata, et abstrahendo ab statu beatifico, et circumstantiis ejus. Angelus ergo sit spectatus, si de rebus, quas non

evidenter cognosceret, habere probabiles conjecturas, vel testimonium sufficienter credibile, iudicare posset, non solum hoc esse credibile, aut probabile, sed etiam absolute ita esse, vel non esse, ergo tale iudicium posset interdum esse falsum, et habitus inde generatus falsitati esset expositus. Loquor autem de Angelo spectato in pura natura, quia sancti Angeli ratione status non habent hujusmodi assensus, quia falli non possunt, nec de rebus incertis definite iudicant, donec de illis divinitus instruantur, ut optime docet Augustinus 9, de Civit., cap. 22. Mali autem Angeli modo sibi naturali operantur, et per malam voluntatem illo abutuntur, et ideo sæpe falluntur. Idem tamen posset illis in pura natura conditis evenire, forte tamen rarius, quia non tam facile præcipitent, aut determinare ferrent absolutum iudicium de re incerta: non est tamen dubium, quin id facere possent, quod satis est, ut falsitatis sint capaces. Atque hoc manifestum est ex dictis, quoad cognitionem speculativam. Occurrebat autem hic dubium de practico iudicio, et morali, circa res agendas, an in illo etiam posset Angelus decipi. Sed tamen quia in hoc iudicio veritas, et falsitas pendet aliquo modo ex affectu, dicemus de illo melius in libro sequenti, vel inferius tractando de Angelorum peccato.

CAPUT XL.

UTRUM IN ANGELIS SIT COGNITIO MATUTINA, ET VESPERTINA, ET QUID UTRAQUE SIT.

1. *Matutina et vespertina cognitio.* — Hæc tractat D. Thomas in fine hujus materiæ de cognitione Angelorum, 1 part., quæst. 58, art. 6 et 7. Et tractatur communiter a theologo in 2, dist. 3, vel 11. Tamen in illa distinctione præcipuum membrum, scilicet cognitio matutina ad scientiam beatam Angelorum spectat, et ex hac parte magis pertinet illa distinctio ad quæstionem 62 D. Thomæ, vel ad librum quintum, qui de illa cognitione futurus est, sine cujus notitia, nec vespertina, ut illo nomine significatur, satis intelligi potest. Verum tamen quia illa cognitio ab Augustino specialiter inventa est ad explicandos sex dies creationis mundi, ideo in tractatum de illis diebus eam reservamus, quia et ibi maxime necessaria est, et ex subjecta materia, habita jam cognitione status beatifici Angelorum, melius, et facilius intelligitur. De illa igitur in tractatu sequenti, lib. 1, cap. 11, dicemus. Et ideo de intellectu angelico hæc sint satis.

INDEX CAPITUM LIBRI TERTII

DE VOLUNTATE ANGELORUM IN PURO STATU NATURÆ SUÆ SPECTATA.

- CAP. I. *An sit in Angelis voluntas, et quid sit objectum ejus, quæve proprietates.*
 CAP. II. *Utrum voluntas Angeli in actibus suis libera sit.*
 CAP. III. *Utrum voluntas semper, ac necessario aliquem actum exercent.*
 CAP. IV. *Utrum Angelus necessaria dilectione seipsum diligit.*
 CAP. V. *Utrum Angelus naturaliter, ac necessario Deum diligit.*
 CAP. VI. *Utrum res alias creatas amore naturali, vel electivo Angelus diligit.*
 CAP. VII. *Utrum voluntas Angeli in statu puræ naturæ sit libera, quoad speciem circa bonum, honestum, etc.*
 CAP. VIII. *Utrum Angelus in pura natura existens, venialiter peccare possit.*
 CAP. IX. *Utrum Angelus in pura natura possit in primo instanti creationis bene, et male diligere.*
 CAP. X. *Utrum voluntas Angeli naturaliter sit in libera electione immutabilis, etc.*
 CAP. XI. *Occurritur objectioni, et declaratur, quomodo Angelus in pura natura potuerit esse beatus.*
 CAP. XII. *Utrum voluntas Angeli capax sit naturalium habituum, qui propriis actibus acquirantur.*

LIBER TERTIUS.

DE VOLUNTATE ANGELORUM

IN PURO STATU NATURÆ SUÆ SPECTATA.

Voluntas non utitur speciebus in operando. — In omni intellectuali natura, ad potentiam cognoscendi, et intelligendi, sequitur cum proportionem potentia appetendi, seu volendi, et amandi, quæ voluntas dicitur: et ideo post disputationem de intellectu, et scientia Angeli, dicendum sequitur de ejus voluntate. Quæ res multo brevius expediri poterit: tum quia, cum intellectus sit prior potentia, multa, quæ de illo dicuntur, possunt cum proportionem ad voluntatem accommodari; tum etiam, quia modus operandi voluntatis simplicior est, et paucioribus indiget, quia non utitur speciebus, sicut intellectus: tum denique quia omnia fere, quæ de voluntate angelica dici a nobis possunt, sunt voluntati humanæ communia, ideoque illa in proprium tractatum de Anima, et in generalem doctrinam moralem remittimus. Primum ergo ea, quæ ad voluntatem Angeli, objectum, et actus pertinent, summatim pro-